

(۴) «مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الرَضِيِّ الْمُوسَوِيُّ فِي نَهْجِ الْبَلَاغَةِ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ لَمَّا عَزَمَ عَلَيَّ الْمَسِيرَ إِلَى الْخَوَارِجِ فَقَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ سِرَّتَ فِي هَذَا الْوَقْتِ خَشِيَتْ أَنْ لَا تَنْظُرَ بِمَرَادِكَ مِنْ طَرِيقِ عِلْمِ النُّجُومِ فَقَالَ ع أ تَزْعُمُ أَنَّكَ تَهْدِي إِلَى السَّاعَةِ الَّتِي مِنْ سَارَ فِيهَا انْصَرَفَ عَنْهُ السُّوءُ وَ تَخَوْفُ السَّاعَةَ الَّتِي مِنْ سَارَ فِيهَا حَاقَ بِهِ الضَّرُّ فَمَنْ صَدَّقَكَ بِهَذَا فَقَدْ كَذَّبَ الْقُرْآنَ وَ اسْتَعْنَى عَنِ السَّاعَةِ بِاللَّهِ فِي نَيْلِ الْمَحْبُوبِ وَ دَفَعَ الْمَكْرُوهَ وَ يَنْبَغِي فِي قَوْلِكَ لِلْعَامِلِ بِأَمْرِكَ أَنْ يُؤَلِّقَ الْحَمْدَ دُونَ رَبِّهِ لِأَنَّكَ بَزَعِمَكَ أَنْتَ هَدَيْتَهُ إِلَى السَّاعَةِ الَّتِي نَالَ فِيهَا النَّفْعَ وَ أَمِنَ الضَّرُّ ثُمَّ أَقْبَلَ ع عَلَى النَّاسِ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِيَّاكُمْ وَ تَعَلَّمُ النُّجُومَ إِلَّا مَا يُهْتَدَى بِهِ فِي بَرٍّ أَوْ بَحْرٍ فَإِنَّهَا تَدْعُو إِلَى الْكِهَانَةِ وَ الْكَاهِنِ كَالسَّاحِرِ وَ السَّاحِرِ كَالْكَافِرِ وَ الْكَافِرِ فِي النَّارِ سِيرُوا عَلَيَّ اسْمِ اللَّهِ.»^۱

ما می گوئیم:

۱. مطلب روایت که از نهج البلاغه نقل شده همان است که در روایت قبل از امالی خواندیم.
۲. ذیل روایت اول درباره این حدیث سخن گفتیم.

(۵) «مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ فِي الْخِلَافِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مَكِّيٍّ الشَّهِيدُ فِي الذِّكْرِ وَ الْحَسَنُ بْنُ يُوسُفَ الْعَلَمَاءُ فِي التَّدْكِيرَةِ وَ جَعْفَرُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُحَقِّقُ فِي الْمُعْتَبَرِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ص صَلَاةَ الصُّبْحِ فِي الْحُدَيْبِيَّةِ فِي أَثَرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنْ اللَّيْلِ فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّاسُ قَالَ هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ إِنَّ رَبُّكُمْ يَقُولُ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَ كَافِرٌ بِالْكَوَاكِبِ وَ كَافِرٌ بِي وَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوَاكِبِ فَمَنْ قَالَ مُطْرِنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَ رَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَ كَافِرٌ بِالْكَوَاكِبِ وَ مَنْ قَالَ مُطْرِنَا بِنُوءِ كَذَا وَ كَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوَاكِبِ.»^۲

ما می گوئیم:

۱. مرحوم صاحب وسائل ذیل این روایت می نویسد:
«قَالَ الشَّهِيدُ هَذَا مَحْمُولٌ عَلَى اعْتِقَادِ مَدْخَلِيَّتِهَا فِي التَّأْيِيرِ وَ النَّوْءُ سُقُوطُ كَوْكَبٍ فِي الْمَغْرِبِ وَ طُلُوعُ رَقِيبِهِ فِي الْمَشْرِقِ»^۳

۲. روایت درباره خبر دادن منجمین است و حمل شهید اول^۴ قابل پذیرش است.

۱. همان.

۲. همان، ص ۳۷۴.

۳. همان، ص ۳۷۴.

۴. ذکری، ص ۲۵۱ و تذکره، ج ۱، ص ۱۶۹.

۳. مقابله جدی با این امر که تا سرحد «کفر به خدا» دانسته شده است می تواند عزم جدی اسلام در مقابل با خرافه را نشان دهد.

۶ «مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سِيَابَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ إِنَّ النُّجُومَ لَا يَحِلُّ النَّظْرُ فِيهَا وَهِيَ تُعْجِبُنِي فَإِنْ كَانَتْ تُضِرُّ بَدِينِي فَلَا حَاجَةَ لِي فِي شَيْءٍ يُضِرُّ بَدِينِي وَإِنْ كَانَتْ لَا تُضِرُّ بَدِينِي فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَشْتَهِيهَا وَأَشْتَهِي النَّظْرَ فِيهَا فَقَالَ لَيْسَ كَمَا يَقُولُونَ لَا تُضِرُّ بَدِينِكَ ثُمَّ قَالَ إِنَّكُمْ تَنْظُرُونَ فِي شَيْءٍ مِنْهَا كَثِيرُهُ لَا يَدْرِكُ وَقَلِيلُهُ لَا يَنْتَفِعُ بِهِ الْحَدِيثُ.»^۱

ما می گوئیم:

۱. این روایت بهترین شاهد بر آن مطلبی است که گفتیم چراکه حضرت در پاسخ به عبدالرحمن بن سیابه که مورد اعتماد امام بوده است، می فرمایند که نفس نگاه کردن به آسمان ها اشکالی ندارد ولی فائده ای هم ندارد و نمی توان از آن به استنتاجات مفید رسید، روشن است که عمل عبدالرحمن صرفاً توجه به ستارگان بوده است و وی حکم یا خبری نمی داده است و لذا حضرت او را بر حذر نداشته اند ولی به صراحت می گویند که این فائده ندارد و روشن است که همین مقدار که حضرت به بی فائده بودن این عمل اشاره کرده اند کافی بوده است تا مثل عبدالرحمن از حکم کردن باز ایستد (به خصوص که او تقید خود به دین و نظر امام صادق را در همین روایت نشان می دهد)

۲. جمع این روایت با روایات دیگر به روشنی نشان می دهد که نظر به ستارگان در محدوده علم هیأت جایز است (چنانکه در روایت نهج البلاغه می فرمود «الا ما يهتدى به فى بر او بحر») ولی ارتباطی عقلایی و شناخته شده بین آنها و حوادث زمینی وجود ندارد و اگر کسی بخواهد با آن جامعه را دچار خرافه کند، کارش حرام است و تصدیقش هم حرام است (نگاه کنید به روایت ۸)

۳. همین مطلب معنای «نهی از نظر در نجوم» در روایت بعد را معلوم می کند، که اگر به سرحد حکم رسیده باشد، حرام است و الا بی فائده است و چون ممکن است به حکم کردن بیانجامد، نهی کراهتی و تنزیهی دارد.

۱. وسائل الشیعة؛ ج ۱۷، ص ۱۴۱

(۷) «وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي حَدِيثِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى عَنْ خِصَالِ مِنْهَا مَهْرُ الْبُعْيَى - وَ مِنْهَا النَّظْرُ فِي النُّجُومِ.»^۱

ما می گوئیم:

در ذیل روایت قبل، این روایت را توضیح دادیم و گفتیم این نهی یا نهی تحریمی مولوی است که مربوط به حکم کردن است (با توجه به روایات دیگر) و یا نهی ارشادی است مبنی بر اینکه این نظر باطل است و یا نهی مقدمی یا تنزیهی است؛ اگر گفتیم «نظر کردن» چون می تواند در آینده باعث حکم شود، شارع از آن نهی کرده است، توجه شود که نظر کردن به طور مطلق، نمی تواند حرام باشد چراکه روایات دیگر آن را اگر همراه با حکم نباشد جایز دانسته است.

(۸) «وَعَنْهُ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْكُوفِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ نَصْرِ بْنِ قَابُوسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ الْمُنْجَمُ مَلْعُونٌ وَالْكَاهِنُ مَلْعُونٌ وَالسَّاحِرُ مَلْعُونٌ وَالْمَغْنِيَةُ مَلْعُونَةٌ وَمَنْ آوَاهَا مَلْعُونٌ وَ آكَلُ كَسِبَهَا مَلْعُونٌ.»^۲

(۹) «قَالَ وَقَالَ ع الْمُنْجَمُ كَالْكَاهِنِ وَالسَّاحِرِ كَالْكَافِرِ وَالْكَافِرُ فِي النَّارِ.»^۳

(۱۰) «أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبِ الطَّبْرَسِيِّ فِي الْإِحْتِجَاجِ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي حَدِيثٍ أَنْ زَنْدِيقًا قَالَ لَهُ مَا تَقُولُ فِي عِلْمِ النُّجُومِ قَالَ هُوَ عِلْمٌ قَلَّتْ مَنَافِعُهُ وَ كَثُرَتْ مَضَارُهُ لَا يُدْفَعُ بِهِ الْمَقْدُورُ وَ لَا يُتَّقَى بِهِ الْمَحْذُورُ إِنْ خَبَرَ الْمُنْجَمَ بِالْبَلَاءِ لَمْ يَنْجِهْهُ التَّحَرُّزُ مِنَ الْقَضَاءِ وَ إِنْ خَبَرَ هُوَ بِخَيْرٍ لَمْ يَسْتَطِعْ تَعْجِيلَهُ وَ إِنْ حَدَّثَ بِهِ سُوءٌ لَمْ يُمْكِنْهُ صَرْفُهُ وَ الْمُنْجَمُ يُضَادُّ اللَّهَ فِي عِلْمِهِ بِزَعْمِهِ أَنَّهُ يَرُدُّ قَضَاءَ اللَّهِ عَنْ خَلْقِهِ.»^۴

ما می گوئیم:

۱. درباره این روایت، می توان همان مطالبی که ذیل روایت ۶ آوردیم را توضیح داد.
۲. نکته دیگر که از این روایت قابل استفاده است، آن است که در آن روزگار منجمین علاوه بر اینکه خبر از وقایع زمینی می دادند، مدعی بوده اند که می توانند از ضررها مانع شوند و همین خرافه مهم دیگری بوده است. در این باره ذیل روایت سخن گفتیم.

۱. همان، ص ۱۴۲.

۲. همان، ص ۱۴۳.

۳. همان.

۴. همان.

(۱۱) «جَعَفَرُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُحَقِّقُ فِي الْمُعْتَبَرِ وَالْعَلَّامَةُ فِي التَّذَكُّرَةِ وَالشَّهِيدَانِ قَالُوا قَالَ النَّبِيُّ ص مَنْ صَدَّقَ كَاهِنًا أَوْ مَنْجِمًا فَهُوَ كَافِرٌ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ ص.»^۱

ما می گوئیم:

- (۱) این روایت بهترین شاهد بر مطلبی است که در فرازهای قبل توضیح دادیم.
- (۲) توجه شود که اگر کسی بگوید که خبر دادن از تاثیر آسمانی در امور زمینی در صورتی حرام است که اعتقاد به الوهیت آنها (یا شبیه به آن) داشته باشد، می گوئیم:

«ان ذلك مناف لإطلاق الروايات الدالة على حرمة العمل بعلم النجوم و جعلها علامة على

الحوادث»^۲

۱. همان، ص ۱۴۴

۲. مصباح الفقاهة (المکاسب): ج ۱، ص ۲۵۰